

Vikingelandsbyen i Albertslund 1996

4. årsberetning

Jørgen Poulsen
Anne-Marie Jørgensen

Indledning.

Vikingelandsbyens 4. årsberetning adskiller sig markant fra de tre foregående. Det er i år nærmest et jubelskrift. - Det må det være, når store ønsker bliver opfyldt: Vi har fået to faste stillinger. - Risby Vandværk blev af Københavns Amt pålagt at give os vand - dog ikke til dyr. Derfor flyder vandet nu fra to sider, idet Vestskoven giver os vand specielt til dyrene. - Multihuset står færdigt til indflytning inden jul. - Langhuset er projekteret, og pengene er begyndt at flyde fra diverse fonde. - Børnefestugen blev en succes.

Vi er svævende i øjeblikket og har kun det aktuelle ønske tilbage, at døgnet får tilført nogle flere timer.

For at holde jordforbindelsen indeholder beretningen dog i lighed med de andre år en gennemgang af hele vores virksomhed. På den måde bygger den videre på og hører sammen med de tre foregående.

Nye mål toner frem, og vi vil fremover bl.a. dykke ned og fordybe os i enkeltområder. Årets tema bliver således kvinden i vikingetiden.

Desuden vil vi i denne indledning gerne takke brugerne, de involverede forvaltninger og politikere for jeres opbakning. Til dem, som måske synes, at vi er lige dyre nok, kan vi oplyse, at vi på 4 år gennem fondsansøgninger m.m. har fået tilført 754.000 kr udefra, og flere er på vej. Det er vel ikke så dårligt?

Indhold:

1. Det rekonstruerede miljø
2. Personalet
3. Personalefaciliteter
4. Kurser
5. Medier
6. Børnefestugen
7. Venneforening
8. Åbent hus
9. Ministatistik
10. Pædagogik
11. Årets tema
12. Nye mål

1. Det rekonstruerede miljø.

Vikingelandsbyen vokser og har det godt. Nye anlæg og ikke mindst planer for endnu flere kommer hele tiden til. Nedslidningen er også begyndt at sætte sine spor. Udskiftning og forandring af for dårlige rekonstruktioner presser sig på efter fire år. I det følgende giver vi en summarisk gennemgang af hele miljøet.

Hegn.

Vi nåede på tre år at hegne landsbyen ind og skal nu i gang med reparationer og udskiftning. Det vil være en stadigt løbende arbejdsopgave.

Port.

Indgangsporten mangler stadig. Vi nåede ikke som forventet at klare dette arbejde i år. Den vil nu blive en integreret del af langhusbyggeriet.

Køkkenhaven.

- gav et overvældende udbytte. Hestebønnerne blev specielt beundret. Til næste år bliver køkkenhaven udvidet med en farvehave med planter til farvning af tekstiler.

Ovne.

Ovnene holder og klarer sig med lidt småreparationer. Brugen ændres lidt, idet vi er ved at gå over til bagning af store portioner ad gangen. Det er en mere realistisk og ressourcemæssig rigtig husholdning.

Grubehusene.

Husene skal nu efterses og vedligeholdes og arbejdsmiljøet rundt om husene forbedres. Vævehuset tømmes helt, og vi starter forfra på indretningen med blandt andet en ny rekonstruktion af en opstadsvæv. Niveauet svarer ikke til vikingetidens kunnen på området.

Det påbegyndte lidt mere primitive grubehus til opbevaring af redskaber, materialer m.m. skrider frem. 9.A fra Roholmskolen byggede videre på huset. De træer, de fældede sidste år, blev tilhugget og rå-skelettet er samlet. Teknik: tap og taphul holdt sammen med træagler. Trappe og dræn er etableret.

Inventar.

Vi mangler stadig at lave smedearbejdet på vores færdige kister og skrin. Flere skåle og skeer skal produceres. Vi kan slet ikke følge med i forhold til forbrug af lerkar. En lokal pottemager har hjulpet os med en produktion på 15 krukker. En ekstra drejekværn af rhinsk basaltsten er på ønskelisten. Vi har garvet et par

skind til stuehuset.

Bro.

Broen over åen er for dårlig. I forbindelse med langhusbyggeriet kan vi som øveopgave for medbyggere tilhugge planker til en ny.

Dragter.

Syprojektet under ledelse af Shaia Awad og med støtte fra Ulla Lorensen fortsætter lykkeligvis et år mere som forsøg. Det betyder, at vi kan tage fat på en grundlæggende og unik forbedring på området. Vores mål er at kunne præstere et antal dragter, der fra a til z er produceret i Vikingelandsbyen. Af egen uld og hør spindes, farves, og væves stoffer nok til nogle dragter. Vi må dog stadig købe stoffer, men søge efter en bedre kvalitet end nu. Er vi til næste år bare på vej mod målet, vil det give genlyd i det ganske land. Vi er glade for, at indvandrerkvindene vil kaste deres håndværksmæssige kunnen ind i projektet. Udstyr til dragterne som knive, punge, bæltter m.m. savnes meget af børnene.

Mark.

Takket være skovfoged Hans Jönsson, der har hjulpet os med at få vand ført ind på marken, kan vi nu etablere anlægget til et dyrehold. Vi har en ansøgning liggende i Veterinærdirektoratet om at få lov at importere en bestand af vikingetidsfår fra Norge.

Trekanten.

Denne lidt afsides, men spændende del af landsbyen gav et vigtigt bidrag til udviklingen af vores aktiviteter. Hørmarken gav igen et fint udbytte. Den skal udvides, så der bliver plads til en ny afgrøde: oldtidshveden spelt. Stævningskov, trækul og jernudvinding hører sammen og blev gennemført i år. Vi mangler kun den lokale myremalm for at være selvforsynende. Et tilvalgshold i sløjd fra Roholmsskolen gennemførte på 7 dage inkl. 1 nat svidning af trækul og udvinding af jern. Se afsnit 10 Pædagogik.

Plancheskab.

Vi har et meget set og studeret plancheskab, hvor vi hvert år med et nyt lay-out oplyser om landsbyen, vores planer og projekter. Stativ og opsætning er simpelthen for dårligt. Et nyt må produceres. En ny folder skal endvidere supplere med oplysninger om Vikingelandsbyen, det er der et stort behov for.

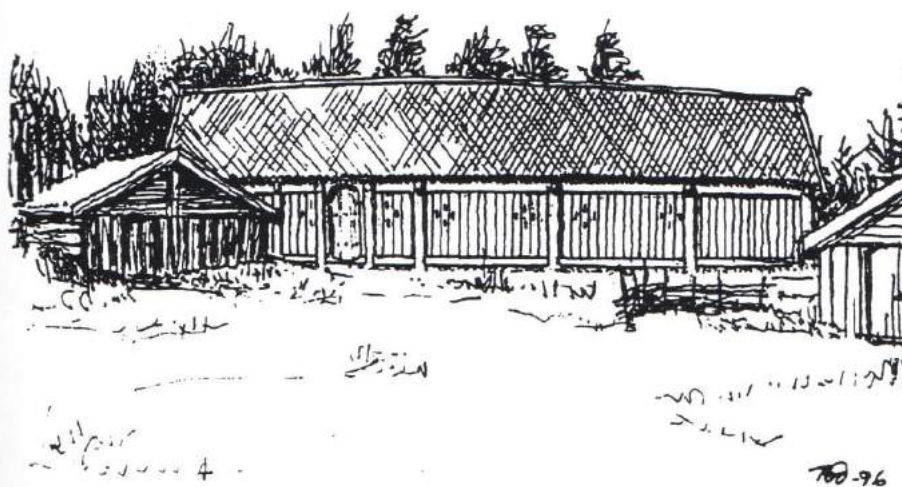
Telte.

To Oseberg-telte er på vej. Vi har det grove asketræ klar til bearbejdning til rammeværket og hørdugstelte dertil skal sys færdige i vinter. En sejlmager gjorde

en teltdug færdig i Børnefestugen.

Huggeplads.

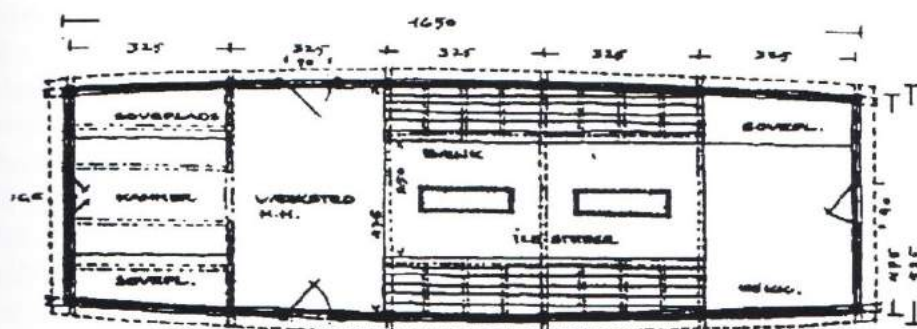
Pladsen skal ændres på et punkt: De store savede elmekævler, vi bruger, når børnene skal bruge små økser må væk, skønt de er gode og funktionelle. Amtsarkæolog Jens H. Jönsson får ondt i øjnene, når han ser dem. Vi forstår ham og vil finde en anden løsning.

Salshuset.

Det første "spadestik" er taget til påbegyndelse af vores gigantiske byggeri af et langhus, herefter omtalt som salshuset. Årets by-prisen, som vi fik overdraget til projektet, har vi delvis brugt til projekteringen. Bente Draiby, der både er arkitekt og arkæolog, har lavet et meget flot rekonstruktionsforslag. Vi får her salen, dvs. det store frie rum, uden generende stolper som mødested omkring langilden. Der bliver endvidere soverum, køkken og værksted. Vi skal gennem fondsansøgninger m.m. rejse 560.000 kr til byggeriet. De 200.000 kr er i skrivende stund hjemme. Vi er igang med at lave en arbejdsmodel i størrelsesforholdet 1:10.

Efter en offentlig præsentation af projektet går vi i gang med byggeriet. 50 stk 15 m lange egetræer venter kun på, at vi skal tage os kærligt af dem.

GRUNDPLAN

PLAN, SUIT OG FACADER

MÅL 1:200

2. Personalet.

Blækket var knapt tørt på sidste årsrapport før en bombe sprang. Lejre Forsøgscenter havde ansat Jørgen Bay som leder af deres Skoletjeneste. Det skete på et tidspunkt, hvor store planer om multihus, langhus og Børnefestuge skulle realiseres. Desuden skulle en stillingsstruktur forhandles på plads - desværre for sent. Vi sagde tak til Jørgen Bay for en uforglemmelig indsats under opbygningen af Vikingelandsbyen. Et stort tillykke med et nyt job og håb om et fremtidigt tæt samarbejde fulgte ham.

Det var selvfølgelig et stort bræk i arbejdet, men alle planer skulle gennemføres og en ny medarbejder ansættes. Takket være en uvurderlig støtte fra Bente Jørgensen i Børneforvaltningen blev det nu politisk besluttet, at normeringen i Vikingelandsbyen skulle være på to fuldtidsstillinger. Et stillingsopslag resulterede i, at vi fik 81 ansøgninger. Et overvældende antal. Mange særdeles højt kvalificerede ildsjæle var at finde blandt ansøgerne, og en svær udvælgelsesprocedure gik i gang. Vi vægtede en styrkelse af det kvindelige aspekt af vikingetiden højt (se senere i denne rapport). Valget faldt på Anne Marie Jørgensen, der er historiker og etnolog, og som i såvel arbejde som fritid har beskæftiget sig med vikingetiden. Vi ser de mange ansøgninger som et glædeligt udtryk for den store interesse, der i disse år er for at fordybe sig i vores historiske rødder.

En uges sommerferietilbud og Børnefestugen udløste 2 x 30 timers medhjælp.

10 mennesker i alderen 20 - 56 år har været i jobtilbud i år. Heraf har 2 været gengangere fra sidste år. Det er en vigtig del af vores arbejde, og vi får stor hjælp ad den vej. I nogle tilfælde kræver det ekstremt meget involvering i enkelte personer, og vi har i år bevæget os på grænsen af, hvad vi kan tilbyde. Vi må fastholde, at alle ansatte på en eller anden måde må brænde lidt for Vikingelandsbyen og kunne falde naturligt og berigende ind i forhold til brugerne.

Fælles for alle, der har været i jobtilbud i landsbyen, er, at de har taget arbejdsforholdene, som de var, uden at kny. Det skal de have tak for. I fremtiden bliver den side af sagen ren luksus. Vi håber, at vi kan få oprettet en mere permanent stilling under puljejob-ordningen til en person: en stilling som "cykel-dyrepasser" (Dyregården - fårehold i Egelundsparken - dyrehold i Vikingelandsbyen)

3. Personalefaciliteter.

Vi er i skrivende stund ved at vokse os ud af "skurvognsalderen". Den tager 4 år og overgangen til den mere etablerede "husalder" er som andre markante ændringer i udviklingsforløb svær. Det har være en blanding af surhed/glæde/skuffelse/optimisme/håbløshed/ gejst/raseri - stille, søde forventninger og store planer.

Når man bliver 4 år, får man vand og strøm, og alligevel er man utilfreds. - Typiske tegn på vokseværk og spring i udviklingstrin!

Vi har holdt rejsegilde for multihuset og kan snart invitere jer til åbningsreception i vores nye hus. Det er helt fantastisk, ja nærmest uvirkeligt. Huset er ikke blevet til uden sværdslag. Vi ønskede et råt, enkelt skovhus med miljøtiltag som multetoilet, masseovn, naturmalinger m.m. Vi havde indhentet et billigt svensk tilbud, men vores forarbejde blev afvist, og arkitekt Peter Stephensen sat på opgaven. En spændende proces var sat i gang. Det første udspil kasserede vi, og det banede vejen for det nu realiserede: et multihus, der med hensyn til indretning imødekommer alle de ønsker, vi havde. Der bliver et stort opholds- og arbejdsrum, opvarmet med en muret stenmasseovn på 4-5 tons, et forholdvis stort kontor og bibliotek/læsestue. Husets udformning er markant og spændende. Vi er glade for det, efter at det lykkedes at få finér og gipsplader dækket med en bræddebeklædning både ud- og indvendigt. Borde, bænke m.-m. og et tilhørende materialehus skal i vinter udføres af tømrerprojektet under ledelse af Hening Baun. Vi er klar til at modtage jer i de nye lækre omgivelser til foråret.

4. Kurser.

Det er første år, vi ikke har afholdt kurser. Det skorter dog ikke på opfordringer og ønsker. Denne del af vores virksomhed skal styrkes. Med det nye multihus får vi alletiders ramme om kurser til næste vinter.

5. Medier.

Albertslund Posten har fint og jævnligt dækket vores aktiviteter. Vestegnen har haft et par enkelte notitser. Vi har lavet tre numre af Nyt fra Vikingelandsbyen. Nummer 4 udkommer inden jul. Vi søger efter noget mere præsentabelt genbrugspapir til dette formål.

Vi håber, at vi kan skaffe midler til at trykke en folder om Vikingelandsbyen. Byggeriet af salshuset bør følges både med film og foto undervejs.

6. Børnefestugen/Kulturby 96.

En af vore tidligste og dyreste drømme blev realiseret. Traditionen med daginstitutionernes Børnefestuge blev kombineret med Vikingelandsbyen, og vi havde temaet vikingetid. Daginstitutionernes vinterarbejde med emnet blev præsenteret på tre uforglemmelige dage i maj på marken vest for Vikingelandsbyen. Kulturby 96 støttede os med 403.000 kr. Skeptikere spåede regn og blæsevejr og uoverskuelige transportproblemer. Det var for ambitiøst, lød det. Det hele blev overvundet, og vi havde en fantastisk uge. Venskaber blev knyttet - denne gang også med venner fra nabobyer og fremmede lande. Vikingehåndværkere fra hele landet kiggede måbende på, hvad børn og pædagoger kan præstere i fælleskab. Kimen til yderligere fordybelse i vor egen fortid spirede hos mange. En videofilm fra denne Børnefestuge har snart premiere.

7. Venneforening.

Venneforeningen blomstrede op, da vi under Børnefestugen med Kulturby-96 midler tilskyndede til det. Der er fuld gang i aktiviteterne med over 30 medlemmer. Det er vores ønske og håb, at det må blive en paraplyorganisation, hvor man som voksen på utallige måde kan bygge med på Vikingelandsbyen. Der skal være plads til alle: forældre, lærere, pædagoger, politikere, håndværkere og fritidsvikinger m.fl. Vi vil først i det nye år indbyde venneforeningen til et arrangement i Vikingelandsbyen, hvor vi nærmere kan redegøre for de muligheder, vi ser. - Et frø er sået.

8. Åbent hus.

Vi har kun haft kræfter til et arrangement i år. Vores 4-års dag blev markeret lørdag den 31.8., og det var samtidig et indslag i kommunens Festuge. Hovedemnet var jernudvinding og trækulssvidning. Venneforeningen præsenterede sig og lavede et flot indslag med islandske heste. Bevidst holdt vi lav pressemæssig profil, da vi skønnede, at den sløjde-klasse, der sammen med os præsenterede hovedemnet, ikke skulle løbes over ende. Det var vigtigt, at de havde det godt med projektet. Der kom en del mennesker, der var specielt interesseret i emnet. Enkelte kom om natten og også næste formiddag, hvor de overværede at vi åbnede kulmilen og tog jern-lubben ud af ovnen. Vi kunne alligevel have ønsket os et lidt større publikum.

Næste års tema bliver kvinden i vikingetiden. Vævehuset kommer i centrum, og vi vil præsentere alt inden for tekstiler. Projekt Danmarkshistorien i Vestskoven, som vi er en del af, og hvor vi i arbejdsgruppen nu har fået observatørstatus med taleret, havde landsbyer som tema den 2.juni. For første gang var vi ikke på programmet og nød at gå i civil og opleve et meget fint arrangement i Risby, der har ligget, hvor den ligger siden vikingetiden.

Åbent hus arrangementer til næste år vil få karakter af bygge-weekender sammen med Vikingelandsbyens Venner.

9. Ministatistik.

I december 1995 havde Vikingelandsbyen for første gang vinteråbent. Lige før jul deltog 4 grupper fordelt på 4 dage i blot og fest i stuen.

Fordelt over de første måneder af 1996 havde vi besøg af 3 børnehavegrupper, 1 børnehaveklasse, 2 skoleklasser samt 1 SFO-gruppe. I slutningen af april afholdt vi et forældre/børnearrangement med deltagelse af ca. 100 personer.

Sommersæsonen har strakt sig fra 1. maj til begyndelsen af oktober. På grund af vores deltagelse i færdiggørelsen af Multihuset valgte vi at aflyse efterårsferiens "Risbyleiker"

60 grupper har besøgt os fordelt på 76 dage. Deraf 21 besøg fra børnehaver, 37 fra skoler og 2 fra SFO/fritidshjem.

2 uger i skolesommerferien var reserveret til det kommunale sommerferietilbud. Heraf måtte den ene uge aflyses på grund af sygdom. Den anden uge blev afholdt efter planen.

1 gruppe har besøgt os 5 dage i træk, en anden gruppe har besøgt os 7 dage i forbindelse med årets åbent hus arrangement. 1 gruppe har arbejdet med landsbyens hør-produktion fordelt over 5 dage i løbet af sæsonen. 6 grupper har besøgt landsbyen 2 dage.

Flere uger er i løbet af sæsonen faldet ud på grund af Multihusbyggeriet, til gengæld havde vi en uge med rekordstort besøg - i Børnefestugen havde vi besøg af 3-4.000 børn og voksne.

Hver dag møder vi mennesker, hvis vej falder forbi Vikingelandsbyen. Nogle har længe interesseret fulgt udviklingen, andre kommer forbi for første gang. Det er rart at blive mødt med interesse og begejstring over, at "der ligger sådan noget her i Vestskoven". Dagsinstitutioner fra både Albertslund og omkringliggende kommuner tager madpakkerne med og nyder et par timer i landsbyen.

Vi har flere gange lavet rundvisninger, bl.a. for Økonomikontoret i Albertslund Kommune og BUPL's seniorklub.

To weekends i september afholdt Folkeuniversitetet et kursus om jernudvinding, som foregik i Vikingelandsbyen.

Vi får af og til henvendelser om at blive "rejsende i vikingetid" med foredrag på skoler, institutioner og lignende, hvilket vi har valgt at sige nej tak til. Vores arbejde er i Vikingelandsbyen og en sådan udenomsvirksomhed kunne hurtigt blive omsiggribende.

10. Den pædagogiske virksomhed.

Vi skal i en tid, hvor historiske centre skyder op over hele landet passe på, at vi ikke lader os lokke på afveje. Bindinger til hovedsponsorer, som man kender det mange steder, risikerer at blive styrende for indhold og kvalitet. Hvis målet er størst muligt besøgstal, vil en popularitetssøgning uvægerlig finde sted.

Det vil altid være populært at lave ting til at tage med hjem eller skyde med bue og pil hver dag. Et hæsblæsende tempo med at prøve nye ting hele tiden, kunne hurtigt skubbe tanken hen på Tivoli, Bakken, Badeland - og et Vikingeland ville blive resultatet.

Vi er i år medvært for det årlige træf for historiske værksteder i hele Danmark, så det er relevant, at vi i den forbindelse gør os den slags overvejelser. Vi kan ikke og skal ikke **konkurrere** med Vikingeskibshallen i Roskilde, der i øjeblikket bygger på en kæmpe udvidelse af deres tilbud, eller med Lejre Forsøgscenter, der nu udvider deres aktiviteter til også at omfatte vikingetiden. "Vikingelandsby", markedsplads og projekt kongehal. Vi skal derimod **supplere** hinanden.

Vikingelandsbyen skal videreudvikles ud fra det særpræg, der adskiller os fra alle andre historiske værksteder i landet.

Det er brugernes landsby. - I er medbyggere, vi får gennem årene et tættere og tættere forhold til hinanden, og vi kan fordybe os sammen. Ingen af os er mere de samme, efter at vi har afholdt Børnefestuge, lavet jern og trækul dag og nat, plantet og bearbejdet træerne fra rod til top gennem 9 år eller bygget et langhus sammen. Vi lægger hele tiden noget til vores fælles identitet, samtidig med at vi lærer vore historiske rødder at kende. Det er vores mål.

De daglige besøg kan selvfølgelig forløbe mere eller mindre godt. I det følgende vil vi beskrive nogle af forløbene.

Vi har i denne sæson med succes haft vinteraktiviteter. Før jul holdt vi blote-fester. Vi slagtede og lavede mad og drikke til en fest. Efter blotningen bestænkede vi hinanden, guden Frey og den bærende stolpe i stuehuset. Derefter blev der en ganske særlig stemning i huset, når vi spiste og drak varm øl af horn, alt imens vi fortalte om drabelige og heltemodige bedrifter.

For at vise årets gang i landsbyen tydeligere, kan vi fejre fester på de tidspunkter af året, hvor man i vikingetiden har festet. Det er desværre nok meget svært at bestemme ved hvilke lejligheder. Vi søger i øjeblikket kildemateriale på emnet. Vi ved at bønderne samledes for at ære guderne ved et blotemåltid, men man har også dyrket guderne på den enkelte gård. Ud over de store officielle guder havde den enkelte gård sine "vætter" og gårdboen (nissen), der også skulle plejes.

Tilbudet "En vinterdag i Vikingelandsbyen" oplevede vi som en succes. Vi var så heldige, at det rent faktisk var vintervejr og ned til 18 graders frost. Vi kan med trækul holde en rimelig varme i stuehuset. Vi mangler dog vinterdragter til børnene. Rekonstruktioner af skøjter og ski m.m. skal i gang. Vikingetid er ikke kun sommertid.

For første gang har vi også haft overnatning med en gruppe, eller mere korrekt: vi har arbejdet en nat igennem. Sløjdholdet, der lavede trækul og udvandt jern af myremalm måtte holde sig vågen for at passe på trækuls-milen. Opstod der et "rødt øje" i milen, skulle den øjeblikkelig dækkes med jord. Flere var synligt stolte, da de begyndte at sætte personlige rekorder: 25, 26 og 27 timers arbejde i træk uden søvn. Det skal nok blive husket! - Det vil "Tørvetrillerkvadet" også! - Hver morgen startede vi, som Skallagrim gjorde det for 1000 år siden på Island, med et arbejdskvad. - Når der skal udvindes jern, må der noget ekstraordinært til. Kvadet lyder sådan:

Tidligt hvis noget skal tjenes
må smeden tænde på essen.

Blæst i bælgen.
Blus på arbejdslysten.
Hamrene vil jeg skal valse
mens jernet er varmt,
og mens ildens tudende ånde
spruder ud af essen.

Dette kvad inspirerede drengene til at lave et Tørvetrillerkvad, der blev fremsagt ved bålet, hvorfra vi om natten holdt øje med mile og ovn:

Når smeden skal smede
skal kullet til essen.
Så tørven må trilles til milen.
og milens vogter får ingen søvn
den nat milen brænder.
Og kullet skal til ovnen
så jernet kan renses.

Vi brugte 55 kg jysk myremalm med et jernindhold på 73%. Ca. 40 kg. trækul gik der til processen. Vi fik en 9 kg tung jernlubbe ud af det. En svær proces med at rense lubben til smedeklare jernbarrer står nu tilbage. Vores første jern er produceret. Der bliver lavet en folder om forløbet sammen med klassens sløjdlærer og Pædagogisk Center.

Et nyt begreb er opstået gennem et samspil med børnene i år: "førerhatten". Der har været rift om de få huer, vi indtil nu har fået lavet. En enkelt stor grim bør af en filthat blev udpeget som førerhat. Den der bærer hatten forpligter sig til at gå forrest som et godt eksempel. Det gælder hvad enten det er arbejde, kamplege eller tømning af drikkehorn, der er tale om. Det har en stor psykologisk effekt på alle alderstrin. Drejer det sig om flere dages besøg har vi set hård kamp for at bevare "førerhatten." Dette afstedkom i en 9. klasse, at nogle af de mere modne piger digtede et kvad om, hvor dumme drengene tog sig ud, når de bejlede til denne "latterlige" hat.

11. Årets tema.

Med dette afsnit vil vi introducere brugen af et bestemt tema til at fortælle nærmere om arbejdet i Vikingelandsbyen. På denne måde kan vi både gøre rede for det forgangne år og for visioner om de kommende.

Det er vores ønske at give et endnu mere helstøbt billede af bondeliv i vikingetid/

tidlig middelalder. Såvel i "vores" periode som i senere tiders landbosamfund har der været en opdeling i mands- og kvindearbejde. Således vil det også i vores formidling af fortiden være naturligt at vise en arbejdsdeling.

I vikingetiden har der ikke været tale om en opdeling i arbejde og fritid - eller rettere sagt, man har arbejdet hele tiden. Denne praksis kan ikke lade sig gøre med en børnegruppe, som besøger landsbyen i et afgrænset tidsrum, men vi kan gøre vores for at vise, at man i vikingetiden havde et helt andet tidsbegreb end i dag. Vi kan lade være med at stresse en arbejdsproces igennem, lade der være tid til fordybelse - lægge produktorienteringen på hylden.

Kvindeliv i vikingetiden.

Både de arkæologiske fund af genstande, som hører til kvindelivet og de skriftlige kilder, som omtaler vikingetidens kvinder har, hvad man kan kalde en social slagside. De omhandler først og fremmest de mere velstående kvinders liv. De hedenske grave, hvor den afdøde ofte fik gaver med sig, kan fortælle hvilke genstande, der var anset for at være vigtige i en kvindes liv. Det var selvfølgelig ikke kun overklassens kvinder, der blev begravet, men generelt giver disses grave os den bedste besked. Den meget rige grav fra Oseberg i Norge var en kvindegrov. En ca. 25-årig kvinde fik i 800-tallet en overvældende mængde udstyr med sig. At dømme efter dette har hun været meget betydningsfuld og velstående, måske en dronning, i hvert fald fra samfundets top.

Kvindernes gravgaver tilhørte kvindelivet. Hvor mænd fik for eksempel våben med sig, fik kvinder redskaber, smykker og ting til husholdningen. Osebergkvindens grav giver et billede af mængden af genstande i en overklassekvindes husholdning, mens andre grave kunne være mere ydmygt udstyret.

Vikingetidens samfund var præget af en stærk social lagdeling, men dog med nogen mulighed for social mobilitet. I digtet "Rígsthula" fortælles om asen Heimdals vandring blandt menneskene under dæknævnet Ríg. Han bliver stamfader til de tre sociale klasser - trælle, frie bønder samt høvdinge og jarler.

Om trælkvindernes liv ved vi så godt som intet. Deres grave er anonyme. Mange er sikkert blevet taget til fange under togter og ført med hjem som arbejdskraft. Den arabiske rejsende Ibn Fadhlān beskrev, hvordan vikinger ved Volga medbragte trælkvinder og behandlede dem efter forgodtbefindende (efter hans mening). Kvindelige trælle har sikkert, ligesom mandlige, kunnet være fremragende håndværkere og anset for deres evner på bestemte områder. Det er sandsynligt, at for eksempel smukke stoffer og bånd blandt andet har været vævet af kvindelige trælle.

Vikingetidens mennesker var først og fremmest bønder. Mange har været selvejerbønder med en mellemstor og en stor gård og har haft mulighed for at benytte trælle og tjenestefolk. Det er også på disse gårde, at manden har kunnet supplere indtægten ved handels- og måske plyndringsstogter til udlandet. Kvinder og børn har sjældent deltaget i rejser væk fra hjemmet. I husbondens fravær har husfruen haft hovedansvaret for gården og har styret produktionen og de ansatte. Hun bar nøglen, som symboliserede hendes værdighed som husfrue.

Kvindens arbejdsopgaver har været de traditionelle kvindelige. Manden har først og fremmest taget sig af den primære produktion og kvinden af forarbejdningen. Hun har sørget for, at der kom mad, klæder og husgeråd ud af det, manden producerede.

Næsten alt til gårdens daglige drift er blevet fremstillet på gården. Meget få ting er blevet indkøbt. Man levede af den mad, man selv havde produceret. Man gik i tøj fremstillet af egen uld og hør og man fremstillede selv husgeråd og redskaber. På store gårde har trælle fungeret som håndværkere, og omrejsende håndværkere har kunnet supplere med de ting, som man ikke selv kunne fremstille.

Mange af landbokvindens arbejdsområder er gået igen i overklassen. Her har kvinderne nok ikke selv deltaget direkte i produktionen, men ansvarsområderne har været de samme.

I en tid som vikingetiden med så mange påvirkninger udefra har kvindens stilling sikkert også ændret sig undervejs. Stigende velstand og mænd, der ofte var væk hjemmefra har gjort det nødvendigt, at kvinder var velorienterede om mange af samfundslivets aspekter. Dog var kvinder ikke ligestillet med mænd på ret mange områder. Kvinderne kom i anden række, når det gjaldt arv og jordbesiddelse og som ugifte eller enker stod de under mandlige slægtninges formynderskab. I løbet af vikingetiden indførtes fællig-ordningen, som gav en ægtefælle ret til at arve en del af parrets fælles ejendom. Blandt andet derfor møder man eksempler på kvindelige jordejere.

De islandske sagaer og Saxos Danmarkskrønike indeholder eksempler på kvinder, som aldeles ikke lod sig nøje med de traditionelle kvindelige dyder. Her møder vi skjoldmøerne, som var både sværdsvingende og krigeriske. Desværre lader der ikke til at være så meget hold i disse historier, i hvert fald ikke ifølge forfatteren til nedenstående citat - en mand: "For Saxo var disse skrækkelige kvindemennesker nyttige eksempler, som han kunne bruge til at understrege, hvorfor kvinden skulle være manden underdanig. Der er ingen som helst anledning til at tro, at der fandtes kvindelige krigere i Skandinavien; kvinderne slap aldrig nogensinde for mændenes, de rigtige krigeres, formynderskab. De pom-

Vikingetidens mennesker var først og fremmest bønder. Mange har været selvejerbønder med en mellemstor og en stor gård og har haft mulighed for at benytte trælle og tjenestefolk. Det er også på disse gårde, at manden har kunnet supplere indtægten ved handels- og måske plyndringsstogter til udlandet. Kvinder og børn har sjældent deltaget i rejser væk fra hjemmet. I husbondens fravær har husfruen haft hovedansvaret for gården og har styret produktionen og de ansatte. Hun bar nøglen, som symboliserede hendes værdighed som husfrue.

Kvindens arbejdsopgaver har været de traditionelle kvindelige. Manden har først og fremmest taget sig af den primære produktion og kvinden af forarbejdningen. Hun har sørget for, at der kom mad, klæder og husgeråd ud af det, manden producerede.

Næsten alt til gårdens daglige drift er blevet fremstillet på gården. Meget få ting er blevet indkøbt. Man levede af den mad, man selv havde produceret. Man gik i tøj fremstillet af egen uld og hør og man fremstillede selv husgeråd og redskaber. På store gårde har trælle fungeret som håndværkere, og omrejsende håndværkere har kunnet supplere med de ting, som man ikke selv kunne fremstille.

Mange af landbokvindens arbejdsområder er gået igen i overklassen. Her har kvinderne nok ikke selv deltaget direkte i produktionen, men ansvarsområderne har været de samme.

I en tid som vikingetiden med så mange påvirkninger udefra har kvindens stilling sikkert også ændret sig undervejs. Stigende velstand og mænd, der ofte var væk hjemmefra har gjort det nødvendigt, at kvinder var velorienterede om mange af samfundslivets aspekter. Dog var kvinder ikke ligestillet med mænd på ret mange områder. Kvinderne kom i anden række, når det gjaldt arv og jordbesiddelse og som ugifte eller enker stod de under mandlige slægtninges formynderskab. I løbet af vikingetiden indførtes fællig-ordningen, som gav en ægtefælle ret til at arve en del af parrets fælles ejendom. Blandt andet derfor møder man eksempler på kvindelige jordejere.

De islandske sagaer og Saxos Danmarkskrønike indeholder eksempler på kvinder, som aldeles ikke lod sig nøje med de traditionelle kvindelige dyder. Her møder vi skjoldmøerne, som var både sværdsvingende og krigeriske. Desværre lader der ikke til at være så meget hold i disse historier, i hvert fald ikke ifølge forfatteren til nedenstående citat - en mand: "For Saxo var disse skrækkelige kvindemennesker nyttige eksempler, som han kunne bruge til at understrege, hvorfor kvinden skulle være manden underdanig. Der er ingen som helst anledning til at tro, at der fandtes kvindelige krigere i Skandinavien; kvinderne slap aldrig nogensinde for mændenes, de rigtige krigeres, formynderskab. De pom-

pøse kvindebegrovelser i Oseberg og Søllested er i virkeligheden heller ikke andet og mere end udtryk for de afdøde kvinders rang og en manifestation af deres familiers formåenhet”.

At høre om mennesker, som på den ene eller den anden måde har skilt sig ud fra mængden, er altid interessant. Derfor vil vi i vores videre arbejde med kvindelivet i vikingetiden lede med lys og lygte efter både de magtfulde og de sværdssvingende - om ikke andet, så for den gode histories skyld.

Vikingetiden er på mange områder en overgangsperiode. I slutningen af vikingetiden bliver kristendommen mere og mere accepteret og med den følger en ændring i opfattelsen af kvinden.

Dette temaafsnit har givet en forsmag på et oplæg om vikingetidskvinden, som vi i begyndelsen af 1997 vil præsentere for landsbyens venneforening.

I Vikingelandsbyens praksis vil vi arbejde med en udbygning af de kvindelige arbejdsområder - først og fremmest omkring stuehus og vævehus.

Stuehuset

Vi arbejder med en stadig udbygning af aktiviteterne omkring stuehuset. Målet er at få opbygget i hvert fald illusionen om en egentlig husholdning, hvor børnene træder ind og deltager i det forefaldende arbejde netop den dag. Vi har nogle uger i eftersommeren forsøgt os med en ugentlig bagedag, hvor en større portion brød blev bagt i kuppelbageovnen. Det betød, at nogle grupper kom til at spise brød, som de ikke selv havde bagt og det betød også, at der på ikke-bagedage blev tid til andre aktiviteter, for eksempel frugtplukningsture i området. Hidtil var alt, hvad en gruppe smagte, blevet fremstillet af gruppen selv. På længere sigt håber vi at kunne lade grupperne følge forskellige trin i for eksempel længerevarende fremstilling af forskellige mælkeprodukter.

I vikingetidens husholdning har der været tale om maksimal udnyttelse af ressourcerne. Ved deltagelse i tilberedningen kan børnene nøje følge, hvordan osten og smørret bliver til, hvor vigtigt det er at udnytte bålet varme så meget som muligt, og at vikingetidens kostplan var afhængig af, hvad man havde til rådighed på lige netop det tidspunkt af året.

I en tid, hvor smørret hedder Kærgården, og hvor jordbær kan købes i januar, vil vi gerne vise, at kødet kommer fra et slagtet dyr, at frugt og grønsager har en bestemt sæson, og at det i vikingetiden har været umuligt at skaffe disse ting udenfor sæsonen. Vi vil gerne kunne vise ressourceknaphed eller ditto overflod alt efter årstidernes skift.

Vi gør meget ud af at vise, at vikingetidsmad ikke nødvendigvis var primitiv og uden smag og kvalitet. Denne sommers store nyskabelse har været hjemmelavede pølser i lammetarm. Med opbygningen af en egentlig husholdning vil der også blive mulighed for at kaste sig ud i mere komplicerede fremstillingsprocesser.

Vævehuset

Det er vores plan, at landsbyens vævehus skal nyindrettes, så det bliver et værksted udelukkende til tekstilarbejde. Hidtil har huset også fungeret som opbevaringsplads for diverse redskaber.

Alt efter alder deltager børnene i fremstilling af tekstiler. I højere grad end det nu er tilfældet, vil vi udvikle forskellige pædagogiske forløb med forskellige sværhedsgrader. De helt små børn kan arbejde med at gøre ulden klar til spinding og filtning (tese den), filte små ting og fremstille enkle bånd. Lidt større børn kan give sig i kast med de lidt sværere bånd ved hjælp af teknikker som slentrung og primitiv brikvævning. Store børn kan spinde og væve samt arbejde med mere komplicerede teknikker. Enhver gruppe kan deltage i en plantefarvningsproces eller garvning af skind, som styres mere eller mindre af en voksen.

Fra 1997 kan landsbyens fårehold inddrages i arbejdet omkring vævehuset. Ulden fra vores egne får og hørren fra vores egen hørmærket kan behandles, farves med planter fra vores egen farvehave og væves på vævehusets opstadsvæv.

Også i tekstilfremstillingen kan årstidernes skiftet følges. På samme måde som en bestemt gruppe i 1996 har stået for landsbyens hørproduktion kan man forestille sig, at en eller flere grupper vælger at følge uldens vej fra fårenes rygge til det færdigvævede stof.

Vi har via samarbejdet med "Projekt Vikingedragter" en enestående mulighed for videreudvikling af arbejdet med vikingetidens tekstilhåndværk. Kvinderne i projektet har syet dragter til landsbyen, således at vi nu kan iklæde så godt som alle vores besøgende vikingetiden. Disse dragter er maskinsyede af færdigkøbt stof - ofte stoffer af blandet uld og kunststof. Håndsyningen er nu så småt begyndt og målet fremover er, at håndarbejdet skal fremmes så meget som muligt. Arbejdet med at rekonstruere dragter "helt fra bunden" vil på længere sigt være en naturlig del af landsbyens arbejde og af samarbejdet med "Projekt Vikingedragter". Vi håber at kunne give projektets ansatte en tættere tilknytning til landsbyen ved at åbne dørene til både vævehus og multihus, så en del af deres arbejde kan foregå der.

Arbejdet med de kvindelige arbejdsområder skal i 1997 først og fremmest føre henimod landsbyens 5-årsdag, som skal omhandle "Vikingekvinden". Lands-

byens medarbejdere og indbudte vikingehåndværkere vil arbejde med tekstil- og fødevarerfremstilling.

På længere sigt er det målet at kunne vise fremstillingsprocesser så tydeligt som muligt fra start til slut og opnå en vis grad af selvforsyning i disse processer.

Når salshuset om nogle år står færdigt vil Vikingelandsbyen mere have udseende af en vikingegård end af en landsby. Bondens hus vil være det centrale og de nuværende huse vil være at betegne som værkstedshuse og trællebeboelseshus. På en sådan gård har husfruen haft en betydningsfuld plads og hendes arbejdsområder har været nødvendige for gårdens drift.

12. Nye mål.

Vore årsberetninger er ikke bestilt arbejde. Det er et nødvendigt arbejdsredskab for os. Vi håber samtidig at årsberetningerne fungerer sådan, at I som brugere og medbyggere af Vikingelandsbyen bedre kan følge med og også få nye ideer til, hvordan vi kan få det bedst mulige udbytte af hinanden.

Skriv, ring eller kom og besøg os i vinter, hvis I har kommentarer, ideer eller lignende. Vi vil bl.a. bruge vinteren til at indrette os under de nye forhold. Vi vil prøve at lave et mere udførligt oplæg om de muligheder I har, inden vi i marts åbner op for tilmelding til den nye sæson.

Vi har sat os et nyt mål i forbindelse med indflytningen i multihuset. Vi vil med et gammelt Mao citat "gå på to ben". Det vil i vores tilfælde sige: kombinere gammel og ny teknik. I skal fortsat som det vigtigste besøge os som et historisk værksted. Samtidig vil vi arbejde på at tilbyde jer at bruge vores kombinerede kontor/bibliotek og læsestue. Her vil vi opbygge et bibliotek, der indeholder alt inden for Danmarks oldtids- og middelalderhistorie, krydret med forslag og idemateriale til arkæologiske rekonstruktioner og håndværksmæssige opslagsbøger. I samarbejde med Pædagogisk Center håber vi at kunne koble nyeste teknik på tilbudet: - Gå på internettet og søg f.eks. kontakt med vikingegrupper i hele verden! - Der er uanede muligheder for at spilde sin tid, men også for at få nye vinkler på den historiske interesse.

Anne Marie og Jørgen